

การพัฒนา รูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ
เพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักศึกษาครู

The Development of Instructional Model in Social Studies
by Using the Co-operative Learning to Enhance Student
Teachers' Social Skills.

อัยยา เม็ดไธสง¹

Attaya Merdthaisong¹

Received: June 15, 2023

Revised: August 22, 2023

Accepted: August 23, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสังคมศึกษาและประเมินผลการใช้รูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักศึกษาครูกลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาสาขาสังคมศึกษา ชั้นปีที่ 3 ที่ลงทะเบียนในรายวิชาการสอนสังคมศึกษา ปีการศึกษา 2/2565 จำนวน 55 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคม 2) แบบประเมินทักษะทางสังคม และ 3) แบบวัดความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติ t-test แบบ dependent

ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนารูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมที่พัฒนาขึ้น มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3 ชั้น IPPR Model คือ ชั้นเตรียมการและสร้างปฏิสัมพันธ์ ชั้นปฏิบัติงานร่วมกัน และชั้นสะท้อนประเมินผล 4) สื่อการเรียนรู้ และ 5) การวัดประเมินผล สำหรับผลการประเมินการใช้รูปแบบการสอนสังคมศึกษา พบว่า ทักษะทางสังคมของนักศึกษาครูมีคะแนนหลังเรียน ($\bar{X} = 88.40$) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X} = 77.64$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รวมทั้งผู้เรียนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 (S.D. = 0.62)

คำสำคัญ: รูปแบบการสอน การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ทักษะทางสังคม

¹ อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด E-mail: Attayamerd@gmail.com

Abstract

This study aims to develop and evaluate a social studies teaching model that utilizes collaborative learning to enhance the social skills of student teachers. The sample group is the 55 third-year students majoring in social studies enrolled in the “Teaching Methodology for Social Studies” course during the second semester of 2022. The research utilizes various tools, including a learning management plan incorporating co-operative learning to enhance social skills. In addition, a social skill assessment and a survey were also employed to measure students' opinions on collaborative learning for improving social skills. In addition, data analysis techniques were employed by means, standard deviations, and dependent statistic t-tests.

The findings revealed 1) the key components of the developed social studies teaching model: principles, objectives, learning activities based on the IPPR Model (preparation and interaction, practice and participation in groups, and reflective evaluation), learning materials, and assessment methods. 2) The findings indicate that student teachers' social skills improved after using the co-operative learning method. The post-learning score of 88.40 was significantly higher than the pre-learning score of 77.64 ($p < .05$). 3) Finally, the student teachers gave positive feedback on the social studies teaching method that involves co-operative learning, with an average rating of 4.45 (standard deviation = 0.62)

Keywords: Teaching Methods, Co-operative Learning, Social Skills.

บทนำ

สภาพการณ์ในศตวรรษที่ 21 ที่กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว การพัฒนาทางการศึกษาควรเตรียมพร้อมให้ผู้เรียนมีทักษะในการอยู่ร่วมกันในสังคมเท่าทันความหลากหลายและทันสมัย โดยทักษะและความรู้ที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองให้รู้จักคิด เรียนรู้ ทำงาน แก้ปัญหา สื่อสาร และสามารถนำไปปรับใช้ได้อย่างยืดหยุ่นมีประสิทธิภาพในการอยู่ในสังคม ทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ที่จำเป็นต้องพัฒนาให้พร้อมในการทำงานประกอบด้วย ทักษะด้านความร่วมมือการทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork & Leadership) ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ (Communication, Information & Media Literacy) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy) มีความสำคัญต่อผู้เรียนทุกคน ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ เช่น ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว ความเป็นผู้นำและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม (Kay, 2010) โดยทักษะทางสังคมเป็นความสามารถในการสื่อสาร มีสัมพันธภาพกับผู้อื่น

ได้เหมาะสม ให้ความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองและการปฏิบัติต่อผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง (กาญจนา พงษ์สุภา, 2561)

ทั้งนี้ การสอนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Co-operative Learning) มีลักษณะการทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อช่วยเหลือแลกเปลี่ยนฝึกฝนการเป็นผู้นำ ผู้ตาม และการเคารพซึ่งกันและกัน เป็นลักษณะสำคัญนำไปสู่การเกิดทักษะทางสังคม สุปรียา ไร่ล้อม (2562) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือกันภายในกลุ่มย่อย เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาสติปัญญา มีทักษะการคิด ทักษะทางสังคมและการควบคุมตนเองในการเรียนเข้าใจตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเองและสามารถสร้างสังคมให้มีความสุข

จากการสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียนและการสะท้อนผลการจัดการเรียนการสอนของนักศึกษาพบว่า ระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมา สถานการณ์โควิด 19 ส่งผลทำให้ผู้เรียนขาดทักษะทางสังคม กล่าวคือ พฤติกรรมผู้เรียนในด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันลดลง การฟังเพื่อสรุปใจความสำคัญ ทักษะการสื่อสารนำเสนอ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในชั้นเรียนลดลง ทักษะการสืบค้นข้อมูลที่พบว่า นักศึกษาเลือกสืบค้นข้อมูลที่เข้าถึงง่ายแต่ยังขาดความน่าเชื่อถือในเชิงวิชาการ อีกทั้งเมื่อต้องเผชิญสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ ผู้เรียนขาดทักษะการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาการก่อนเข้าสู่วิชาชีพครู แนวทางการพัฒนาทักษะทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนจำเป็นต้องมีการฝึกให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน มีการวางแผนและปฏิบัติงานแสวงหาความรู้ และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสำเร็จร่วมกัน ผ่านการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Co-operative Learning) เป็นการสอนอีกแบบหนึ่งที่ยึดผู้เรียน ส่งเสริมทักษะการคิดและการทำงานร่วมกัน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกันจนประสบความสำเร็จตามเป้าหมายร่วมกันทุกคน การเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการเหล่านั้นในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ต่อไปในอนาคต

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น นักศึกษาควรได้รับการส่งเสริมทักษะทางสังคม เพื่อเตรียมพร้อมในการทำงานและการอยู่ร่วมกัน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนา รูปแบบการสอนสังคมศึกษา โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักศึกษาครู เพื่อให้ นักศึกษาครูเกิดทักษะสังคมในด้านการทำงานร่วมกัน การรู้จักแสวงหาความรู้ มีความสามารถในการสื่อสารและแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตได้ อีกทั้งยังสามารถนำรูปแบบการสอนสังคมศึกษาที่พัฒนาขึ้น นำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนแก่ผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียนได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักศึกษาครู
2. เพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักศึกษาครู ได้แก่

2.1 เพื่อเปรียบเทียบทักษะทางสังคมของนักศึกษา ก่อนเรียนและหลังเรียนรูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือที่สร้างขึ้น

2.2 เพื่อวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือที่สร้างขึ้น

คำถามการวิจัย

1. รูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมควรเป็นอย่างไร

2. รูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมที่สร้างขึ้นเป็นอย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษา คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา ชั้นปีที่ 3 ที่ลงทะเบียนในรายวิชาวิธีวิทยาการสอนสังคมศึกษา ปีการศึกษา 2/2565 จำนวน 55 คน

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยจำนวน 15 ชั่วโมง

ตัวแปรที่ศึกษา คือ ตัวแปรอิสระ ได้แก่ รูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักศึกษาครู

ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลการใช้รูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ประกอบด้วย 1) ทักษะทางสังคมของนักศึกษาที่ใช้รูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ 2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักศึกษาครู

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยครั้งนี้ได้ทบทวนวรรณกรรมเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษา ดังนี้

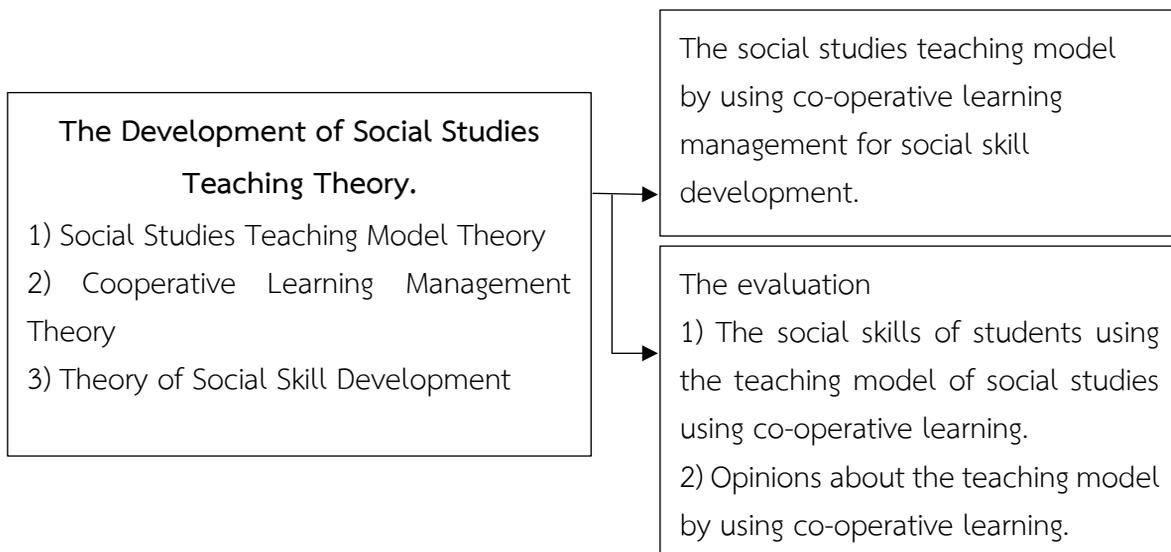
1. การพัฒนารูปแบบการสอนสังคมศึกษา เป็นการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ควรเน้นการเชื่อมโยงความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ มาบูรณาการ ทั้งด้านเนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมควรมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน ผ่านการวางแผน สื่อสาร และกระบวนการคิดแก้ปัญหาและยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย ผ่านประสบการณ์ที่ครูจัดการเรียนรู้ในรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุก เพื่อให้ผู้เรียนได้คิดและลงมือปฏิบัติและเกิดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมาย สิริวรรณ ศรีพหล (2559) และอุเทน วางหา (2560) มีแนวทางพัฒนารูปแบบการสอนสังคมศึกษา ดังนี้ 1) การจัดการเรียนการสอนในลักษณะที่บูรณาการแบบสหวิทยาการ ที่ต้องเชื่อมโยงข้อมูล ความรู้หรือความคิดเข้ากับศาสตร์อื่น ๆ 2) เป็นการวางพื้นฐานในการเป็นพลเมืองที่ดีและการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับนักเรียน 3) ใช้กระบวนการสืบสอบเพื่อให้นักเรียนสามารถสร้างความเข้าใจที่นำไปสู่การตัดสินใจ การสรุปหลักการ หรือการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ และนำความรู้ ไปประยุกต์ใช้

ในการดำเนินชีวิต 4) พัฒนาด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และค่านิยม รวมทั้งความสามารถในการดำรงชีวิต ปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมและตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 5) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชนมีส่วนร่วม และ 6) ส่งเสริมให้นักเรียนทำงานโดยร่วมกันตั้งเป้าหมายที่เน้นสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ

2. การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ คือการวางสภาพเงื่อนไขในการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันระหว่างผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกัน สร้างการยอมรับภายในกลุ่ม มีการช่วยเหลือปฏิบัติงานกันและสนับสนุนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อนำไปสู่เป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน D. Johnson & R. Johnson (1974) กล่าวว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบร่วมมือมีดังนี้ 1) ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในทางบวก (Positive Interdependence) 2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน (Face to Face Pronotive Interaction) 3) ความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคน (Individual Accountability) 4) การใช้ทักษะระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย (Interdependence and Small Group Skills) และ 5) กระบวนการกลุ่ม (Group Process) และ อารมณ์ ใจเที่ยง (2550) กล่าวถึงขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ ประกอบด้วย 1) ขั้นเตรียมการ 2) ขั้นสอน 3) ขั้นทำกิจกรรมกลุ่ม 4) ขั้นตรวจสอบผลงานและทดสอบ และ 5) ขั้นสรุปทบทวนและประเมินผลการทำงานกลุ่ม

3. การพัฒนาทักษะทางสังคม เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้พัฒนาความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น มีการปรับตัว ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน มีการติดต่อสื่อสารเพื่อแสดงความคิดเห็น และรู้จักเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น มีความสามารถในการวางแผนการทำงาน รู้จักการคิดแก้ปัญหาและปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อการทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมในการมีเป้าหมายร่วมกัน ภาณุมาศ หอมบุญยงค์ (2562) มีแนวทางในการพัฒนาทักษะทางสังคมดังนี้ 1) ส่งเสริมการทำงานร่วมกับผู้อื่น 2) มีทักษะการแสวงหาความรู้เพื่มาอภิปราย แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุและผล 3) ส่งเสริมการสื่อสารระหว่างกันให้มีประสิทธิภาพ และ 4) ส่งเสริมการใช้กระบวนการคิดและวางแผนเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มประชากร คือ นักศึกษาคณะครุศาสตร์ สาขาสังคมศึกษา จำนวน 294 คน
 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาสาขาสังคมศึกษา ชั้นปีที่ 3 ที่ลงทะเบียนในรายวิชา
 วิธีวิทยาการสอนสังคมศึกษา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 55 คน มาจากการเลือก
 แบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะ
 ทางสังคม จำนวน 15 ชั่วโมงที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น 2) แบบวัดทักษะทางสังคมของนักศึกษาใช้คำถามแบบ
 มาตรฐานส่วนประเมินค่า (Rating Scale) จำนวน 4 ด้าน ด้านละ 5 ข้อ รวมทั้งหมด 20 ข้อ
 และ 3) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสังคมศึกษาใช้คำถามแบบมาตรฐาน
 ประเมินค่า จำนวน 5 ด้าน ด้านละ 5 ข้อ รวมทั้งหมด 25 ข้อ กำหนดคำตอบตามระดับลิเคิร์ต (Likert
 Scale)

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and
 Development) ที่ออกแบบโดยใช้ ADDIE Model แบ่งการดำเนินการเป็น 5 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เป็นการศึกษาข้อมูล
 พื้นฐาน โดยศึกษาวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการสอนสังคมศึกษา
 การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือและการพัฒนาทักษะทางสังคม เพื่อนำมาสร้างแบบสัมภาษณ์
 แบบมีโครงสร้างเกี่ยวกับการจัดการสอนสังคมศึกษาให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน
 2 ท่าน และด้านวิชาเฉพาะสังคมศึกษา จำนวน 1 ท่าน รวมทั้งหมด 3 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องที่ระดับ 0.67 - 1.00 จากนั้นนำเครื่องมือดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาประกอบด้วยครูผู้สอนสังคมศึกษาในระดับชั้นพื้นฐานและอาจารย์ผู้สอนในระดับอุดมศึกษา รวมจำนวน 13 คน

ระยะที่ 2 ออกแบบและพัฒนารูปแบบการสอน เป็นการนำผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและเอกสารที่เกี่ยวข้องมาสังเคราะห์เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคม โดยออกแบบหลักการ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ขั้นเตรียมการและสร้างปฏิสัมพันธ์ (Interaction) 2) ขั้นปฏิบัติงานร่วมกัน (Practice and Participate in Group) และ 3) ขั้นสะท้อนประเมินผล (Reflection) สื่อการเรียนรู้ การวัดประเมินผล

ระยะที่ 3 ตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการสอนและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบวัดทักษะทางสังคมของนักศึกษา และ 2) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคม ใช้การหาคุณภาพวิธีการของ Cronbach (1990) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.75 และ 0.80 ตามลำดับ การหาคุณภาพรูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือใช้การประเมินตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเพื่อประเมินความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชาสังคมศึกษา ผลประเมิน พบว่ารูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.63 จากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย พบว่า รูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 และนำข้อบกพร่องไปปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ในการใช้จริงต่อไป

ระยะที่ 4 การนำรูปแบบการสอนไปใช้ เป็นการนำรูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมพัฒนาไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมาย คือ นักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา ชั้นปีที่ 3 ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 55 คน ใช้เวลาในการจัดการเรียนการสอน 15 ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบวัดทักษะทางสังคมของนักศึกษาก่อนเรียนและหลังเรียน และแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสังคมศึกษาใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคม ในรูปแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) กำหนดคำตอบตามระดับลิเคิร์ต (Likert Scale)

ระยะที่ 5 การประเมินผลการใช้รูปแบบการสอน เป็นการนำผลจากการพัฒนารูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคม มาวิเคราะห์เพื่อประเมินโดยใช้การเปรียบเทียบคะแนนที่ได้จากประเมินทักษะทางสังคมก่อนเรียนและหลังเรียน หลังจากการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยใช้สถิติ t-test for dependent ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป และนำข้อมูลจากการเก็บแบบวัดความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสังคมศึกษาใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมมาวิเคราะห์สถิติเบื้องต้น

การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

1. วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลการสัมภาษณ์และสังเคราะห์รูปแบบการสอนสังคมศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมและวิเคราะห์คุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคม

2. การประเมินการใช้รูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักศึกษาครู ประกอบด้วย

2.1 การเปรียบเทียบคะแนนที่ได้จากการประเมินทักษะทางสังคมก่อนเรียนและหลังเรียนหลังจากการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยใช้สถิติ t-test for dependent

2.2 การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมมาวิเคราะห์คำนวณค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ผลการพัฒนารูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักศึกษา มี 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. หลักการของรูปแบบการสอน เน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ มีทักษะการสื่อสารในการทำงานและอยู่ร่วมกัน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะทางสังคม มีทักษะแสวงหาความรู้เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา ร่วมกัน สามารถบูรณาการความรู้ในเนื้อหาสังคมศึกษาไปใช้ในชีวิตได้จริง

2. วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ให้เกิดแก่นักศึกษาครู

3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มี 3 ขั้นตอน เรียกว่า IPPR Model ประกอบด้วย

(1) ขั้นเตรียมการและสร้างปฏิสัมพันธ์ (Interaction) เป็นการรวมกลุ่มและจัดกิจกรรมให้สมาชิกในกลุ่มสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีร่วมกัน

(2) ขั้นปฏิบัติงานร่วมกัน (Practice and Participate in Group) สมาชิกภายในกลุ่มวางแผนและแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน โดยมีหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายแตกต่างกัน เช่น มีหน้าที่อำนวยความสะดวกและวางแผนการทำงาน แสวงหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เป็นผู้บันทึกข้อมูลและสรุป และผู้ตรวจสอบข้อมูลและนำเสนอ

(3) ขั้นสะท้อนประเมินผล (Reflection) ผู้เรียนนำผลจากการเรียนรู้ นำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ ร่วมกันตรวจสอบและสะท้อนความรู้สร้างขวัญกำลังใจแก่กัน

4. สื่อการเรียนรู้ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้

5. การวัดประเมินผลใช้สื่อนวัตกรรมและการมีส่วนร่วม เช่น โปรแกรม Poll everywhere, PADLET เป็นต้น

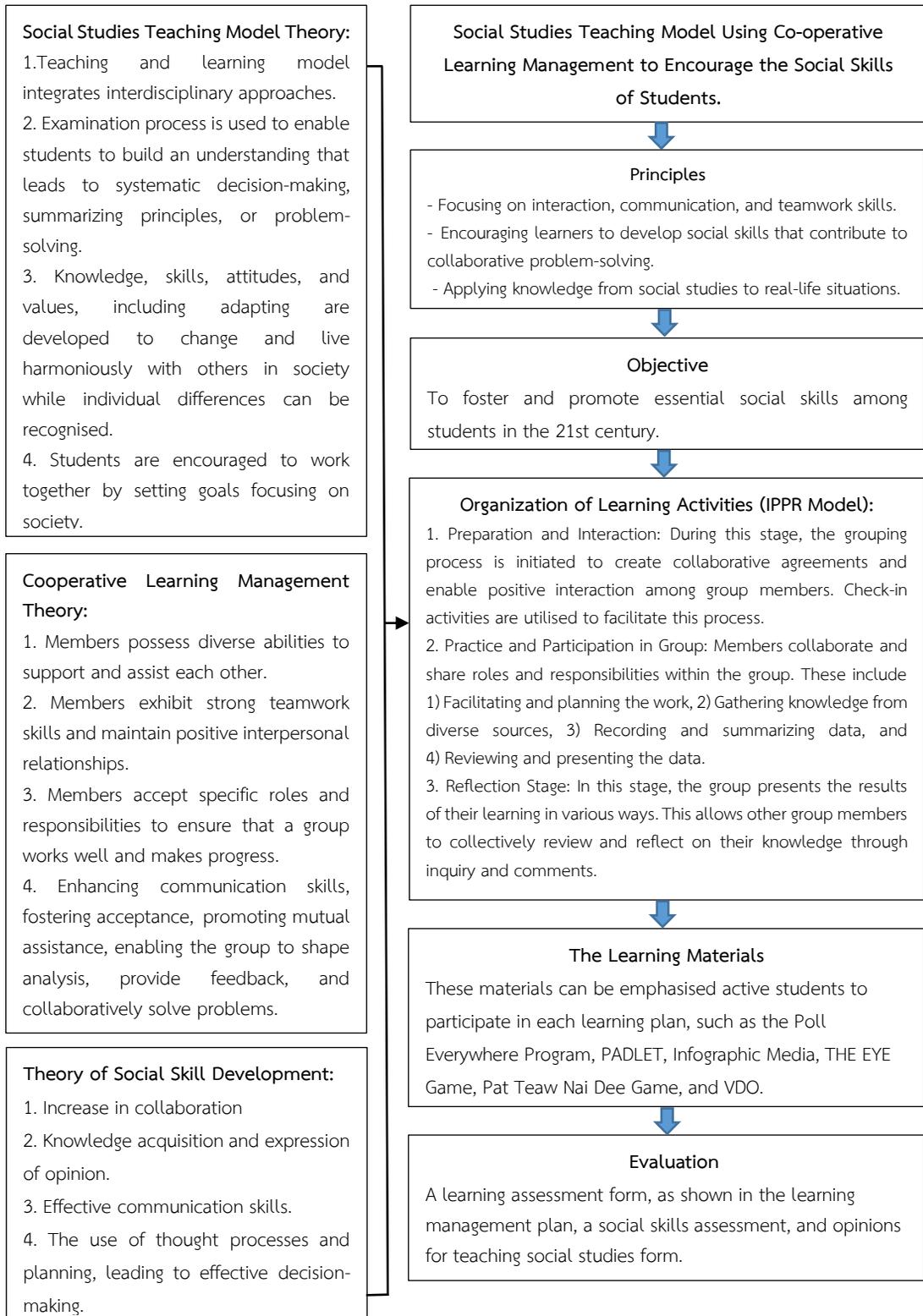

Figure 1 : The result of The development of the social studies teaching model by using co-operative learning management for social skill development.

ผลการประเมินการใช้รูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักศึกษาครู

Table 1 Compares social skill scores' differences before and after implementing the developed co-operative learning approach.

Evaluation form	Before		After		t	df	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.			
social skill score	77.64	0.43	88.40	0.51	13.43	54	0.00

Significant at the .05 level

จาก Table 1 พบว่า คะแนนการวัดทักษะทางสังคมของนักศึกษาก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือที่พัฒนาขึ้น มีคะแนนหลังเรียนเฉลี่ย 88.40 (S.D. = 0.51) สูงกว่า ก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทักษะทางสังคม ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงขึ้นไปมากที่สุด คือ ทักษะการทำงานกลุ่มและทักษะการแก้ปัญหา ขณะที่ด้านที่มี ค่าเฉลี่ยสูงขึ้นไปน้อยที่สุด คือ ทักษะการแสวงหาความรู้

Table 2 Presents the assessment results regarding students' opinions on learning management and the social studies teaching model, which utilizes co-operative learning to enhance students' social skills.

Learning Management	Level		
	$\bar{X}$	S.D.	Meaning
Learning Objectives	4.38	0.70	Good
Content	4.60	0.41	Very good
Activities	4.65	0.62	Very good
Learning materials	4.18	0.79	Good
Evaluation	4.45	0.60	Good
Total	4.45	0.62	Good

จาก Table 2 พบว่า ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อรูปแบบการสอนสังคมโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักศึกษาภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 (S.D. = 0.62) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีความค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.65 (S.D. = 0.62) รองลงมา คือ ด้านเนื้อหาสาระและด้านการวัดประเมินผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 (S.D. = 0.41) และ 4.45 (S.D. = 0.60) ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุดและมากตามลำดับ

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีประเด็นในการอภิปรายผลดังนี้

1. การพัฒนารูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักศึกษาครู มีองค์ประกอบ 5 ส่วน คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มี 3 ขั้นตอน เรียกว่า IPPR Model คือ (1) ขั้นเตรียมการและสร้างปฏิสัมพันธ์ (Interaction) (2) ขั้นปฏิบัติงานร่วมกัน (Practice and Participate in Group) (3) ขั้นสะท้อนประเมินผล (Reflection) 4) สื่อการเรียนรู้ และ 5) การวัดประเมินผลซึ่งรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดสำหรับการจัดการเรียนการสอน โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ทั้งนี้ เนื่องจากกระบวนการพัฒนารูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักศึกษาครูได้พัฒนาอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับลัดดาวลัย จิมอาษา (2562) และอุเทนวางหา (2560) ที่ได้พัฒนารูปแบบการสอนสังคมศึกษาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์และการสื่อสารของผู้เรียนซึ่งใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสังคมศึกษาพบว่า รูปแบบการสอนสังคมศึกษาประกอบด้วยหลักการ วัตถุประสงค์ การจัดการเรียนการสอน และการวัดประเมินผล

2. ผลการประเมินการใช้รูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักศึกษาครู มีดังนี้

2.1 เมื่อใช้รูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นหลังเรียน ผู้เรียนมีทักษะทางสังคมสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทักษะทางสังคมด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงชันมากที่สุด คือ ทักษะการทำงานกลุ่มและทักษะการแก้ปัญหา อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ เนื่องจากรูปแบบการสอนมีกระบวนการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดปฏิสัมพันธ์ มีการวางแผนทำงานเป็นทีม เน้นการลงมือปฏิบัติ และแก้ปัญหาร่วมกันเพื่อความสำเร็จของกลุ่มสอดคล้องกับวินญาวัฒน์ วรพันธ์ และคนอื่น ๆ (2565) ที่กล่าวว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนควรใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนแบบเชิงรุก และการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยจัดสภาพแวดล้อมให้อื้อต่อการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่ม มุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติ การให้อิสระความคิด และเสริมแรงบวก และสอดคล้องกับโยธิน มาศสุข (2565) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือ เป็นการจัดการเรียนการสอนจากการลงมือทำ ส่งเสริมการเรียนรู้ มีทักษะการทำงานกลุ่ม ทักษะการสื่อสารและแก้ปัญหา

2.2 ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนรู้รูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ เนื่องจากขั้นตอนการจัดการเรียนรู้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติงาน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างอิสระ สามารถเลือกศึกษาประเด็นที่สนใจในการสืบค้นเรียนรู้และออกแบบการนำเสนอได้หลากหลายรูปแบบตามความถนัด ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น สอดคล้องกับวัลย์อิศรางกูร ณ อยุธยา (2555) ที่กล่าวว่า การสอนสังคมศึกษาครู ต้องสร้างความสนใจและให้นักเรียน

มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้วย จึงจะทำให้นักเรียนเกิดความสนใจและเกิดการเรียนรู้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุปรียา ไผ่ล้อม (2563) ที่ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้และความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรื่องพลเมืองต้นแบบโดยใช้วิธีการสอนแบบร่วมมือรูปแบบร่วมเรียนรู้ (Learning Together :LT) พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือมีค่าเฉลี่ย 4.64 อยู่ในระดับมากที่สุด

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยพัฒนารูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา ชั้นปีที่ 3 ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาวิธีวิทยาการสอนสังคมศึกษา จำนวน 55 คน ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยจำนวน 15 ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้ ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคม 2) แบบวัดทักษะทางสังคมของนักศึกษา ใช้คำถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) จำนวน 4 ด้าน ด้านละ 5 ข้อ รวมทั้งหมด 20 ข้อ 3) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสังคมศึกษา ใช้คำถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) จำนวน 5 ด้าน ด้านละ 5 ข้อ รวมทั้งหมด 25 ข้อ กำหนดคำตอบตามระดับลิเคิร์ต (Likert Scale) การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 5 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิดการพัฒนาการเรียนการสอนสังคมศึกษา การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือและการพัฒนาทักษะทางสังคม จากนั้นสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่านตรวจสอบ นำมาเลือกข้อคำถามสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา ระยะที่ 2 ออกแบบและพัฒนารูปแบบการสอน โดยนำผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และเอกสารที่เกี่ยวข้องมาสังเคราะห์เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคม ประกอบด้วยหลักการ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดประเมินผล ระยะที่ 3 ตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการสอนและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย นำรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพ พบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เท่ากับ 4.63 จากนั้นนำไปทดลองกับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเพื่อปรับปรุงในการใช้จริง ระยะที่ 4 การนำรูปแบบการสอนไปใช้กับกลุ่มเป้าหมาย ใช้การจัดการเรียนการสอน 15 ชั่วโมง ใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ แบบวัดทักษะทางสังคมของนักศึกษา ก่อนเรียนและหลังเรียน และแบบวัดความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสังคมศึกษา ใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคม และระยะที่ 5 การประเมินผลการใช้รูปแบบการสอน นำผลจากการใช้รูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคม มาวิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนทักษะทางสังคม จากกระบวนการวิจัยสามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. ผลการพัฒนาการเรียนการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคม ประกอบด้วยหลักการ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 3 ขั้นตอน คือ IPPR Model

ประกอบด้วย 1) ชั้นเตรียมการและสร้างปฏิสัมพันธ์ (Interaction) 2) ชั้นปฏิบัติงานร่วมกัน (Practice and Participate in Group) 3) ชั้นสะท้อนประเมินผล (Reflection) สื่อการเรียนรู้ การวัดประเมินผล

2.ผลการประเมินการใช้รูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักศึกษาครู

2.1 ผลการประเมินทักษะทางสังคมของนักศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ที่พัฒนาขึ้น พบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของผู้เรียนต่อรูปแบบการสอนสังคมศึกษา โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคม พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ คือ 1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีรายละเอียดในด้านการดำเนินงานหลายขั้นตอนที่ใช้เวลาในการจัดกิจกรรม ควรมีการยืดหยุ่นและควบคุมเวลาให้เหมาะสม 2) การพัฒนารูปแบบการสอน ควรมีการสำรวจแบบแผนการเรียนรู้ของผู้เรียน (Learning Style) เพื่อความน่าสนใจของกิจกรรมและประสิทธิภาพของการสอน 3) การดำเนินกิจกรรมในขณะที่มอบหมายหน้าที่ภายในกลุ่มระหว่างการทำงาน ผู้สอนควรมีการตรวจสอบเป็นรายกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มมีการกระจายงานที่เป็นไปตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป คือ 1) ควรมีการพัฒนารูปแบบการสอนสังคมศึกษา เพื่อพัฒนานักศึกษาผ่านการเรียนรู้ในรูปแบบอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 เช่น การพัฒนารูปแบบการสอนสังคมศึกษาโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เป็นต้น 2) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักศึกษาในหลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิต และ 3) ควรศึกษาแนวทางในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ และทักษะทางสังคมสำหรับนักศึกษาครู ให้สอดคล้องกับคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 เพื่อนำมาใช้ในการวิจัยและออกแบบการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา พงษ์สุภา. (2561). การพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยเรื่องการทำขนมไทย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 12(3), 7-17.
- ปวิญาพัฒน์ วรพันธ์, ชัยรัตน์ โตศิลา, และอัญชลี สุขในสิทธิ์. (2565). แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(2), 283-294. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/252533/171467>
- ภานุมาศ หอมบุญยงค์. (2562). *แนวทางการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 10 ในจังหวัดสมุทรสงคราม* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/2742/1/59260303.pdf>

- โยธิน มาศสุข. (2565). การจัดการเรียนการสอนของครูสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบร่วมมือ. *วารสารจร พุทธโสธรปริทรรศน์*, 2(2), 120-134. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JMBR_sothorn/article/view/257943/174749
- สดดาวลัย จิมอาษา. (2562). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ส31101 โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ร่วมกับรูปแบบการสอนโดยใช้ผังกราฟิก เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่4. *วารสารบัณฑิตศึกษา*, 16(75), 139-149.
- วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2555). *ครูสังคมศึกษากับการพัฒนาทักษะแก่นักเรียน*. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิริวรรณ ศรีพหล. (2559). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูสังคมศึกษา. *วารสารวิจัยและพัฒนาหลักสูตร*, 6(2), 24-48.
- สุปรียา ไผ่ล้อม. (2563). การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้และความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่4 เรื่อง พลเมืองต้นแบบโดยใช้วิธีการสอนแบบร่วมมือรูปแบบร่วมเรียนรู้ (Learning Together: LT). *วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 3(7), 125-137. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/etcedumsu-journal/article/view/242226/164425>
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2550). *หลักการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). โอเดียนสโตร์.
- อุเทน วาหงา. (2560). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนสังคมศึกษาโดยประยุกต์แนวคิดชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้และทฤษฎีการสร้างความรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์และความสามารถในการสื่อสารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่3 ในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองท้องถิ่น* [การศึกษาคุณวุฒิปบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา]. ThaiLIS Digital Collection.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing*. (5th ed.). Harper & Row.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1974). Instructional goal structure: Cooperative competitive, or individualistic. *Review of Educational Research*, 44(2), 213-240. <https://journals.sagepub.com/doi/10.3102/00346543044002213>
- Kay, K. (2010). 21st century skills: Why they matter, what they are, and how we get there. In Bellanca J., & Brandt, R. (Eds.), *21st century skills: Rethinking how students learn* (pp.13-18). Solution Tree Press. <http://dspace.vnbrims.org:13000/jspui/bitstream/123456789/4209/1/21st%20Century%20Skills%20Rethinking%20How%20Students%20Learn.pdf>